's Heeren volk nimmer bezweken. Het was zelf van der jeugd aan in die psalmen ingegroeid, en het begreep, dat ook het opkomend geslacht er in moest groeien. 't Geheugen werkt bij de jeugd het sterkst. Wat er in de jeugd goed inkomt, zit er muurvast in voor heel het leven. En een psalm van 't boek zingen is het ware niet. Ge zingt Gode psalmen in uw hart dan alleen, zoo 't vers, dat ge zingt, u vast in uw geheugen zit ingeprent.

Gode te „psalmen in uw hart", is het gemoed in golving doen komen met een beweging die in heiligen rythmus naar het eeuwige Wezen uitgaat. Psalmen zingen met uw stem, al is die nog zoo schoon en zuiver, en uw stem te doen begeleiden door het prachtigst orgelspel, is nog pas nachtegalen-werk, geen uiting van een God zoekende en God bedoelende ziel in een naar Gods beeld geschapen creatuur.

Het diepste van uw gemoed moet er in meê trillen. De ziel moet in verrukking, in bewondering, in aanbidding, in schuldbelijdenis, in smeeking om uitredding, naar God zelf uitgaan. Er moet onder het „psalmen" een straal lichten die uit uw hart opgaat, en, de sferen door, door dringt tot en indringt in die ongeziene wereld, waar uw God troont.

Ge moet psalmen zingen niet voor uzelf, niet voor de menschen; niet uit sleur of gewoonte; maar voor het luisterend oor van uw Vader die in de hemelen is. Wie psalmen zingt en onderwijl aan iets anders denkt, of naar iets anders gluurt, heeft zijn loon weg. Er moet zich iets bewegen in u, in u trillen en golven, en die beweging uit uw gemoed moet zich voortplanten, ongezien, langs een geestelijke lijn, tot ze haar ruste in uw God heeft gevonden.

Kan de stem er bij komen, des te beter; kan luit en orgel u steunen en regelen, het is kostelijk; maar ge kunt ook uw God psalmen toewuiven in heilige stilte. En altoos beter nog een stemmeloos Gode psalmen, dan een luid zingen, waarin de ziel noch mee jubelt, noch mee smeekt.

De psalmen zijn in hoogen zin voor 'sHeeren volk strijdzangen. Er wordt een worsteling gestreden alle eeuwen door tusschen het Koninkrijk van onzen God en de onheilige machten, die de komst van zijn Koninkrijk weerstaan. Een worsteling tusschen zonde en heiligheid, tusschen dorst naar geluk en ellende, tusschen leugen en waarheid, tusschen de kinderen des Lichts en de kinderen der duisternis, tusschen satan en den heerlijken God.

Nu vraagt alle worsteling om een zang. Onze vaderen grepen dien in 't Wilhelmus, de geest der omwenteling vond dien in de Marseillaise, nu weer heft 't Socialisme zijn eigen strijdzang aan. Zulk een zang vereent, verheft, bezielt, verhoogt den moed, en helpt ter overwinning. Dat voelen we, als we Da Costa's: „Zij zullen ons niet hebben," nazingen.

Maar boven Da Costa's lied, en boven 't Wilhelmus, klinkt voor ons als strijdzang hoog en heerlijk het psalmlied uit. Israel tegenover de volken, is één met onze worsteling tegen de goden dezer eeuw. En het is, dank zij onze psalmen vol geestdrift, vol heilige jaloerschheid, vol ijver voor de eere onzes Gods, dat eeuw na eeuw, dat onder volk na volk de heirscharen des levenden Gods in den strijd tegen den geest uit de diepte stand hielden, juichend in den dood gingen, en hoe bitter ook soms uiteengeslagen, elkaar altoos weer terugvonden onder de banier van het Kruis.

Vandaar dat in tijden van slapte en geestelijke verweeking de liefde voor de psalmen er uitging; maar zóó kwam de hitte der vervolging niet weer op, of al 't volk greep weer naar den ouden psalmbundel, en Gode psalmen zingend, trok het weer den bangen, den heftigen strijd tegemoet.

Houd daarom onwrikbaar, o, Volk des Heeren, aan uw psalmen vast. Ze zijn 't lied uw levens, ze kunnen voor u het lied der victorie worden. Der victorie ook in die worsteling met den laatsten vijand, die in 't eind u wacht; en zalig hij, die, als dan 't sterven nadert, „zingende en Gode psalmende in zijn hart", de eeuwigheid mag ingaan.

Amsterdam, 12 Juli 1907.

Aan de Vrije Universiteit vond een drietal promoties plaats, twee in de godgeleerde en een in de rechtsgeleerde faculteit, waarbij tot tweemaal toe de hoogste graad *cum laude* kon worden toegekend.

De promotie van den heer B. de Gaay Fortman tot doctor in de Rechtswetenschap na verdediging van een proefschrift over *Gijsbert Karel van Hogendorp en de Grondwet van* 1814 trok ditmaal ook buitenaf zeer de aandacht, omdat dit de eerste maal was dat de Vrije Universiteit gebruik maken kon van de bevoegdheid haar in de Hooger onderwijswet verleend, en haar doctorsgraad niet alleen een wetenschappelijke titel was, maar ook gelijke rechten schonk als die der Rijks Universiteiten. Toch is het niet daarom alleen dat we op deze promotie wijzen. Het feit, dat deze jonge doctor binnen den tijd van vijf jaren zijn studiën aan de Vrije Universiteit voltooide, in dien tijd nog candidaatsexamen aan de Stedelijke Universiteit heeft afgelegd en met een niet onverdienstelijke dissertatie zijn studiën besloot, weerlegt genoegzaam de klacht, die soms vernomen wordt, alsof de zwaardere eischen, die de Vrije Universiteit stelt, een buitengewoon langen studietijd zouden noodzakelijk maken. Wanneer met ijver gestudeerd wordt en de aanleg voldoende is, behoeft men waarlijk niet te meenen, dat de studie in de rechten aan de Vrije Universiteit te veel offers van geld en tijd zoude vragen. Het verblijdt ons, dat de eer van deze eerste promotie cum effectu civili ten deel viel aan den zoon van een der oudste vrienden onzer Hoogeschool, die van hare oprichting af haar gesteund en voor haar geijverd heeft.

Wat de beide doctoren in de Theologie aangaat, die den wetenschappelijken ridderslag ontvingen, Dr. F. W. Grosheide en Dr. J. Ridderbos, zoo was voor hen de effectus civilis van geen belang, maar we twijfelen niet of de dissertaties waarop hun promotie geschiedde, zullen ook buitenaf wel den indruk wettigen, dat de hoogste wetenschappelijke graad door deze jonge doctoren ten volle verdiend was.

Dr. Grosheide schreef een proefschrift over *De verwachting der toekomst van Jezus Christus*, dat als exegetische studie over een der belangrijkste strijdvragen van het Nieuwe Testament met lof mag vermeld worden. De keuze van Dr. Grosheide mag zeker een gelukkige genoemd worden, zooals wel daaruit blijkt, dat de Groninger hoogeschool onlangs een prijsvraag uitschreef, die met dit onderwerp in nauw verband staat. Wat in deze dissertatie weldadig aandoet, is het vaste en onwankelbare geloof, dat daaruit spreekt in het Goddelijk gezag der Heilige Schrift. De resultaten, waartoe Dr. Grosheide komt, zijn zeer zeker afwijkende van wat de meeste oudere en jongere exegeten hebben geleerd, en we zouden niet elke exegese voor onze rekening durven nemen, die Dr. Grosheide verdedigt. Maar niemand, die deze dissertatie doorleest, zal ontkennen, dat de schrijver een reuzenarbeid verricht heeft, dat hij met een nauwkeurigheid en akribie is te werk gegaan, die bewondering afdwingt, en dat daarom deze dissertatie onder de exegetische proefschriften met eere mag genoemd worden. Een slaafsch volgeling is Dr. Grosheide niet. Hij gaat meestal zijn eigen weg. En al mag die weg niet overal de juiste u toeschijnen, hij dwingt u toch rekening te houden met zijn gevoelen en toont, dat hij volkomen op de hoogte is van wat door anderen over dit onderwerp is gedacht en geschreven.

Van geheel anderen aard is het proefschrift van Dr. J. Ridderbos, dat handelt over *De Theologie van Jonathan Edwards*. Ook de keus van dit onderwerp is zeer gelukkig, omdat het de aandacht vestigt op een der groote Amerikaansche theologen, wier arbeid en beteekenis in ons land niet genoeg gewaardeerd worden. Onze theologische ontwikkeling staat grootendeels in het teeken der Duitsche Theologie. Jaren lang scheen het zelfs, alsof er geen andere wetenschappelijke theologie was dan die Duitschland ons leverde. Duitsche exegese, Duitsche dogmatiek, Duitsche religions-philosophie, Duitsche kerkgeschiedenis beheerschten ons theologisch denken. En zonder in het minst te kort te willen doen aan de uitnemende verdiensten der Duitsche theologie, school daarin toch een niet gering gevaar, waar de Duitsche theologie van huis uit niet Gereformeerd maar Luthersch is en bovendien in de Vermittlungstheologie tot niet onbedenkelijke concessies aan de philosophie kwam. We dreigden allengs ons zelfstandig gereformeerd karakter te verliezen en geestelijk afhankelijk te worden van Duitschland. Het is daarom een uitnemende greep geweest, dat Dr. Ridderbos een poging waagde om de beteekenis van de Amerikaansche Gereformeerde Theologie in een harer uitnemendste vertegenwoordigers van de 18e eeuw in het licht te stellen. Gemakkelijk was ook dit onderwerp niet. Edwards was een philosophisch aangelegde natuur, die de moeilijkste problemen, waarvoor het Calvinisme hem plaatste, heeft trachten in te denken en op te lossen. Dr. Ridderbos heeft de punten, waarom het gaat, zeer goed gevat en helder in het licht gesteld, en met alle waardeering voor Edwards persoon en arbeid, heeft hij toch niet geaarzeld aan te wijzen, waar Edwards afweek van de Gereformeerde lijn. Moge dit proefschrift, dat getuigenis aflegt van rijpheid van oordeel, door onze Gereformeerde vrienden in Amerika als een bewijs ontvangen worden, dat men ook in Nederland met hun voorgangers rekening wil houden, en den band tusschen het Calvinisme in Amerika en in Nederland versterken.

Genadeverbond en zelfonderzoek.

XXXVII.

Zoo wekken de Apostelen van Christus de gemeente dan telkens tot zelfonderzoek op. Het „onderzoekt u zelven en beproeft u of gij in het geloof zijt" mag daarom in de prediking nooit ontbreken. Al kan noch de Dienaar des Woords noch de Kerkeraad uitmaken wie in waarheid een bondgenoot is en wie een hypocriet of huichelaar is; al komt het *beslissende* oordeel alleen aan Christus toe, wiens wan in zijn hand is en die eens zijn dorschvloer doorzuiveren zal, — toch heeft de Koning der Kerk aan zijn dienstknechten reeds hier op aarde het zwaard des Woords toebetrouwd, dat „levend, krachtig en scherpsnijdender is dan eenig tweesnijdend zwaard en doorgaat tot de verdeeling der ziel en des geestes en der saamvoegselen en des mergs en een oordeelaar is der gedachten en der overleggingen des harten", opdat ze met dat Woord in de conscientiën zouden indringen en dit oordeel vooruit zouden aankondigen.

Die vermaning tot zelfonderzoek komt dan ook in heel het Woord Gods tot ons. De aangrijpende rede, waarmede Mozes van Israel afscheid nam, eer hij Nebo's top beklom om voor het aangezicht des Heeren te sterven, is een oproeping tot Israel om het verbond toch niet te veruitwendigen. Rijker en heerlijker kunnen de voorrechten van het verbond niet worden voorgesteld, dan Mozes het hier doet. „Ziet des Heeren uws Gods zijn de hemel en de hemel der hemelen, de aarde en al wat daarin is. Alleenlijk heeft de Heere lust gehad aan uwe vaderen, om die lief te hebben, en heeft hun zaad na hen, ulieden, uit al de volkeren verkozen, gelijk het te dezer dage is". (Deut. 10:14, 15). „Gij staat heden allen voor het aangezicht des Heeren uws Gods: uwe oudsten, uwe ambtlieden, alle man van Israel, uwe kinderkens, uwe vrouwen en uw vreemdeling, die in het midden van uw leger is, om over te gaan in het verbond des Heeren uws Gods, hetwelk de Heere uw God heden met u maakt, opdat Hij u heden zich zelven tot een volk bevestige en Hij u tot een God zij, gelijk als Hij tot u gesproken heeft". (Deut. 29:10—13). Maar daarnaast wordt de eisch des verbonds even beslist gehandhaafd: „Besnijdt dan de voorhuid uws harten en verhardt uwen nek niet meer". (Deut. 10:16). Het verbond brengt niet alleen een zegen maar ook een vloek mee, en „als het geschiedt dat iemand de woorden dezes vloeks hoort, dat hij zich zelven zegene in zijn hart, zeggende: Ik zal vrede hebben, wanneer ik schoon naar mijns harten goeddunken wandelen zal om den dronkene te doen tot den dorstige, dan zal de Heere hem niet willen vergeven, maar de toorn en de ijver des Heeren zal rooken over dien zelven man en ook de vloek, die in het boek geschreven is, zal op hem liggen". (Deut. 29:19, 20). Daarom kon Mozes eindigen met te zeggen: „Ziet, ik heb u heden voorgesteld het leven en het goede en den dood en het kwade". (Deut. 30:15).

Die zelfde waarschuwing vormt telkens den grondtoon in de redevoeringen der profeten tot Israel. Zoodra het volk, vertrouwend op de verbondsbetrekking, waarin Israel tot God stond, meende dat over Israel het oordeel niet komen zou, en bij zichzelven sprak: „Des Heeren tempel, des Heeren tempel, des Heeren Tempel zijn deze," (Jer. 7:4) dan ging de ernstige waarschuwing der profeten uit: „Zijt gijlieden Mij niet als de kinderen der Mooren, o kinderen Israels, spreekt de Heere. Heb Ik Israel niet opgevoerd uit Egypteland en de Philistijnen uit Kaphtor en de Syriërs uit Kir?" (Amos 9:7) Het zijn de valsche profeten, die zongen, „vrede, vrede en geen gevaar;" die naar het teekenachtig woord van Ezechiel „kussens naaien voor alle okselen der armen en hoofddeksels maken voor het hoofd van alle statuur, om daarmee de zielen te jagen naar de bloemhoven, en die God ontheiligen bij zijn volk voor handvollen van gerst en voor stukken van brood, om zielen te dooden, die niet zouden sterven en om zielen in het leven te behouden, die niet zouden leven, door hun liegen tot mijn volk, dat de leugen hoort." (Ezech. 13:18—19). Terwijl het juist omgekeerd het kenmerk van den waren profeet is, dat hij „het kostelijke van het snoode uittrekt" (Jer. 15:19) of wil men zonder beeldspraak „den rechtvaardige aanzegt, dat het hem wel zal gaan en den goddelooze, dat het hem kwalijk zal gaan. (Jes. 3:10 11) Dat is de last, waarmee God de Heere zijn dienstknechten uitzendt: „Menschenkind! Ik heb u tot eenen wachter gesteld over het huis Israels, zoo zult gij het woord uit mijnen mond hooren en hen van Mijnentwege waarschuwen. Als Ik tot den goddelooze zeg: Gij zult den dood sterven en gij waarschuwt hem niet, en spreekt niet om den goddelooze van zijnen goddeloozen weg te waarschuwen, opdat gij hem in het leven behoudt, die goddelooze zal in zijn ongerechtigheid sterven, maar zijn bloed zal Ik van uwe hand eischen." (Ezech. 3:17, 18)

Die last nu gold niet alleen voor de profeten van Israël, maar is de blijvende last Gods voor de prediking van alle eeuwen. Aan dien last is ook Christus, onze hoogste profeet en leeraar, getrouw geweest. Schier elke bladzijde van het Evangelie legt daarvan getuigenis af. Hoe aangrijpend heeft Christus de Pharizeën en Schriftgeleerden niet gewaarschuwd, dat ze „wit gepleisterde graven gelijk waren, die van buiten wel schoon schijnen, maar van binnen vol doodsbeenderen en alle onreinigheid zijn". (Matth. 23:27) Als de Joden bij zich zelven spreken: „Abraham is onze vader", antwoordt Christus hun: „Indien gij Abraham's kinderen waart, zoo zoudt gij de werken van Abraham doen". (Joh. 8:39) En niet alleen dat Christus die ernstig-waarschuwende prediking tot Israel, het oude bondsvolk, laat uitgaan, maar die prediking richt zich ook tot de apostelen en de kerk aller eeuwen, als hij in de gelijkenissen van het onkruid en de tarwe op den akker, van de goede en kwade visschen in het net, van de vruchtbare en onvruchtbare ranken aan den wijnstok, van de vijf dwaze en de vijf wijze maagden op de bruiloft, het telkens weer herinneren komt, dat niet allen, die uitwendig tot zijne gemeente worden gerekend, de zaligheid zullen deelachtig worden. Een vermaning, die wel haar aangrijpendste uitdrukking vindt in dat korte woord: „Gedenk de vrouw van Loth" (Luc. 17:32) zij, die ook deel uitmaakte van het gezin van Loth, den rechtvaardige, die ook engelen had geherbergd, die ook uit Sodom was uitgeleid en die toch verloren is gegaan door haar eigen schuld, omdat haar hart aan Sodom was blijven vastkleven.

En geheel in dienzelfden geest hebben ook de Apostelen van Christus gepredikt, zooals uit hun brieven blijkt. Ze hebben niet alleen tot zelfonderzoek de leden der gemeente telkens vermaand, maar daarbij ook aangewezen, hoe de uitwendige openbaring van het Verbond der Genade niet altoos met de innerlijke realiteit van het Genadeverbond saamviel. Heel het betoog van den Apostel Paulus in Rom. 2 heeft geen andere strekking: „Niet die is een Jood, die het in het openbaar is, noch die is de besnijdenis, die het openbaar is in het vleesch, maar die is een Jood, die het in het verborgen is en de besnijdenis des harten, in den geest, niet in de letter, is de besnijdenis; wiens lof niet is uit de menschen maar uit God" (Rom. 2:28, 29) Daarom zegt de Apostel in Rom. 9:6 dat niet allen Israel zijn, die uit Israel zijn, wat hij bevestigt met de bekende voorbeelden van Izaak en Ismael, Jacob en Esau, om aan te toonen, dat niet „de kinderen des vleesches kinderen Gods zijn, maar dat de kinderen der belofteuis voor het zaad worden gerekend" (Rom. 9:8) En niet minder ernstig betoogt de Apostel ditzelfde in den brief aan de Galatiërs, wanneer hij wederom op het voorbeeld van Abraham's gezin wijzende, dat als type van het genadeverbond geldt, herinnert, dat Abraham twee zonen had, de „eene uit de dienstmaagd, die naar het vleesch geboren is geweest, en de andere de vrije, door de beloftenis." (Gal. 4:23). De geboorte uit geloovige ouders binnen den kring des verbonds, hoe kostelijk dit voorrecht ook zijn moge, baat dus niet, wanneer men niet de geestelijke wedergeboorte deelachtig is. „Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis eenige kracht noch voorhuid, maar een nieuw schepsel." (Gal. 6:15).

En evenzoo staat het met de Sacramenten van het Genadeverbond. Al zijn doop en avondmaal teekenen en zegelen van Gods genade, toch waarschuwt de Apostel Paulus met nadruk de gemeente van Korinthe, dat het ontvangen dezer genadeteekenen niet voor allen de genade medebrengt. „Ik wil niet, broeders, zoo schrijft de Apostel, dat gij onwetend zijt, dat onze vaders allen onder de wolk waren en allen door de zee doorgegaan zijn en allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk en in de zee, en allen dezelfde geestelijke spijze gegeten hebben en allen denzelfden geestelijken drank gedronken hebben, want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde; en de steenrots was Christus. Maar in het meerendeel van hen heeft God geen welgevallen gehad, want zij zijn in de woestijn ter nedergeslagen. En deze dingen zijn geschied, ons tot voorbeelden, opdat wij geenen lust tot het kwaad zouden hebben, gelijkerwijs als zij lust gehad hebben" (I Cor. 10:1—7). Ook Israel is wel gedoopt, ook Israel heeft wel geestelijk gegeten en gedronken en toch is het grootste deel van Israel verworpen, zegt de Apostel, en hij voegt er aan toe, dat dit alles opgeteekend is „tot waarschuwing van ons, op welke de einden der eeuwen gekomen zijn. Zoo dan, die meent te staan, zie toe dat hij niet valle." (1 Cor. 10:11, 12).

En evenmin als de geboorte uit geloovige ouders of het deelhebben aan de sacramenten van het Genadeverbond voldoende is voor de zaligheid, evenmin maakt ook de prediking van het Evangelie zonder meer den mensch zalig, gelijk de Apostel uitvoerig in den brief aan de Hebreen betoogt, waarbij hij zich wederom op Israel's voorbeeld beroept. „Laat ons dan vreezen, dat niet te eeniger tijd de belofte van in zijne ruste in te gaan, nagelaten zijnde, iemand van u schijne achtergebleven te zijn. Want ook ons is het Evangelie verkondigd gelijk als hun — nl. Israel — maar het woord der prediking deed hen geen nut, dewijl het met het geloof niet gemengd was in degenen, die het gehoord hebben." (Hebr. 4:1 en 2) Al is het Evangelie een kracht Gods tot zaligheid, het is dit alleen voor degenen, *die gelooven*.

En nog dieper dringt de apostel in dien teffen brief in de schuilhoeken van het hart door, wanneer hij er ten slotte op wijst, dat het genadeverbond niet alleen uiterlijke voorrechten meebrengt, als de prediking des Woords en de bediening der sacramenten, maar dat God binnen den kring des Verbonds ook geestelijke weldaden schenkt, die zelfs een geheelen omkeer in den mensch kunnen te weeg brengen, maar die toch niet beslissend zijn voor de zaligheid. Met name noemt de apostel de verlichting des verstands, het gesmaakt hebben van de hemelsche gaven, het deelachtig geworden zijn van den Heiligen Geest, het gesmaakt hebben van het goede Woord Gods en de krachten der toekomende eeuw. (Hebr. 6:4—6). Al deze weldaden kunnen genoten zijn en toch kan zulkeen, die dit alles ontving, weder afvallig worden van het geloof, en dan zal het zelfs onmogelijk zijn hem te hernieuwen ter bekeering, zegt de apostel.

En nu is het wel waar, dat de Apostel, waar hij dat schrikkelijke beeld geteekend heeft van dezen afvallige, terstond er aan toevoegt: „Maar geliefden, wij verzekeren ons van u betere dingen en met de zaligheid gevoegd, hoewel we alzoo spreken" (vs. 9) maar dit neemt van den ernst der waarschuwing niets weg, en de Apostel zelf vermaant zijn lezers „zich te benaarstigen tot de volle verzekerdheid der hope" (vs. 11).

Zoo trouw, zoo ernstig, zoo ziel-doordringend hebben de Apostelen de gemeente voor zelfmisleiding gewaarschuwd, en een prediking, die niet naar dezen regel handelt, gaat in tegen Gods Woord, Ebal en Gerizim moeten beurtelings worden bestegen; vloek en zegen, leven en dood aan de gemeente worden voorgesteld. Aan den goddelooze ook in de gemeente moet worden aangezegd dat het hem kwalijk zal gaan, opdat hij zich bekeere en leve. En waar de mensch zoo licht er toe komt om zich tevreden te stellen met de uitwendige voorrechten des verbonds en daarop de hope zijner zaligheid bouwt, daar mag de prediking des Woords nooit nalaten te herinneren, dat al deze weldaden, hoe kostelijk ze op zichzelf zijn, niets baten, wanneer ze niet met het geloof gemengd zijn in degenen, die ze ontvangen.

Zeven-en-twintigste Jaarvergadering

VAN DE

VEREENIGING VOOR HOOGER ONDERWIJS OP GEREFORMEERDEN GRONDSLAG,

gehouden te **UTRECHT,**

op 3 en 4 Juli.

II.

DE JAARVERGADERING.

Al zeer vroeg was Donderdagmorgen de groote zaal van Tivoli meer dan gevuld. De treinen hadden uit Noorden en Zuiden, Oosten en Westen de bezoekers voor de Jaarvergadering aangebracht, en de stad Utrecht had mede haar aandeel geleverd. Het was dan ook op het openingsuur zóó vol, dat de politie den toegang aan wie nog kwamen meende te moeten ontzeggen. Later bleek dat er met wat goeden wil nog wel voor enkelen doorkomen aan was.

Precies te 10 ure kwam de Voorzitter der Vergadering, Dr. Kuyper, op het podium, en tegelijkertijd steeg uit de diobte menigte een geestdriftig applaus op, gevolgd door het aanheffen van Ps. 134:3.

Daarna nam de Voorzitter het woord en verzocht de schare te zingen Ps. 89:7 en 8. Nadat dit geschied was werd Ps. 145 voorgelezen en ging de Voorzitter in dien geheele voor.

Door den overgrooten toeloop was het niet gelukt de ledenbiljetten in te nemen, zoodat deze bij den aanvang der vergadering moesten worden opgehaald.

Daarna nam de Voorzitter het woord en zij het een voorrecht te achten, zeer door hem op prijs gesteld, dat heeren Directeuren de laatste maal, dat daarop voor spr. uitzicht bestond, hem de leiding van deze Vergadering hadden opgedragen. De herinneringen aan het verleden vermenigvuldigen in een uur als dit; terugdenkend aan de eerste Jaarvergadering, rijst de gedachte op: hoe klein, hoe gering waren we toen. Wie buiten stonden dachten aan de nemechtige Joden, die onder Nehemia den Tempel bouwden; men vroeg of het niet de waanzin van den overmoed was, die ons had aangegrepen. Slechts drie professoren in de Theologische, en slechts één in de Juridische faculteit; allen nog van jeugdigen leeftijd; zonder wetenschappelijke namen waren; een hunner kwam pas van de Hooge School. En wie toen zou gevraagd hebben of er uitzicht bestond een nieuwen Hoogleeraar aan het viertal toe te voegen, hij zou ten antwoord hebben ontvangen: neen!

Doch reeds in een van de eerste samenkomsten der Hoogleeraren werd de vraag gedaan, of men den heer Woltjer kende. Niemand onder had nog van hem gehoord; en op de verzekering dat hij èn knap èn goed gereformeerd was, volgde een ontmoeting met dezen en bleek hij de rechte man op de rechte plaats. Het onverwachts opkomen van dezen mogenster gaf ons het gevoel, dat God de Heere onze Stichting zegende. Zonder dat wij er iets van vermoedden was deze man voor zijn taak toebereid, en werd hij ons op het juiste oogenblik geschonken. We gingen dus voort met nieuwen ijver en nieuwen moed.

Toen kwam de doleantie. Bij de vele onjuistheden en onwaarheden die destijds werden rondverteld, om eigen gedrag te rechtvaardigen en op ons een blaam te leggen, is ook het gerucht rondgedragen, alsof wij die doleantie gemaakt hadden ten behoeve van de Vrije Universiteit. Ik weet niet of ik ooit weer de gelegenheid zal hebben tegen die valsche voorstelling te protesteeren en daarom doe ik het nu met allen nadruk.

Zij, die in die dagen naar de leiding van den kerkelijken strijd hadden, weten dat wij te Amsterdam al wat dreigde te scheuren en te breken uit alle macht hebben tegengestaan. We wilden den strijd blijven voeren op het breede terrein waarop we stonden. Doch dit werd juist door het kerkbestuur geduwd, en daarom werd door dat bestuur op het conflict aangestuurd. Dit nu geschiedde door ons den eisch te stellen, dat wij ons beginsel zouden verraden en het Verbond Gods ontheiligen, door zelven tot het Heilig Avondmaal toetelaten eenige honderden personen van wie we wisten, dat ze tegen onze belijdenis overstonden.

Dat kon en mocht door ons niet worden toegestaan, en door ons dezen eisch te stellen heeft het kerkbestuur het conflict uitgelokt.

Neen waarlijk, de Vrije Universiteit zou niet profiteeren van de doleantie. Onze stichting, pas als een kindeke van uit de wieg op moeders schoot gekomen, ondervond veeleer al dadelijk alle nadeelen van dien strijd.

We verloren verschillende vrienden, en onder een Directeuren, Curatoren en Professoren. Bange dagen werden doorleefd. Wel werden we over het verlies van Dr. Hoedemaker getroost door de komst van Dr. Geesink, doch de jaren die na volgden waren schier jaren van stilstand. Alleen het vast vertrouwen in de zuiverheid van ons beginsel en in de heiligheid van ons streven heeft ons toen door Gods gunste staande geholden. Het is ook hier echter waar geblekene: „Na het bittere schenkt Hij 't zoet"; — want allengs is in de schijnbaar verdorde schors het jonge groen gaan uitbotten, zelfs zóó, dat we nu en dan tot elkander zeiden: „*Ziet* ge het niet groeien?" Er kwam een stoot in ons universitair leven, die ons schier plotseling verder voorwaarts bracht dan we hadden durven hopen.

Begonnen met 4 Hoogleeraren tellen we er thans reeds 12; het aantal studenten groeide van 5 op 150; ons budget, eerst klein en benepen, is nu reeds op ƒ 70 000 genoteerd. Onze doctoraten, voorheen in de lucht hangend, zijn thans erkend door de wet en met die van de openbare Universiteiten gelijk gesteld. De hede, zoolang om de komst van een vierde faculteit opgegaan, is verhoord, en, dank zij de op prijs gestelde medewerking van anderen, is de eerste Hoogleeraar in die faculteit benoemd. In het land en zelfs over de grenzen traden een kleine 500 wetenschappelijk gevormde mannen op als dragers van onze beginselen; een breed aantal wetenschappelijke geschriften, aan ons reeds vormende een kleine bibliotheek, verdiepen en verbreeden het leven van ons volk en worden tot zelfs in Amerika en Afrika gezocht. Inderdaad het beweren is niet te sterk dat, wat de omzetting der geesten betreft die in de laatste 25 jaar waarneembaar is, aan de Vrije Universiteit het leeuwenaandeel moet worden toegekend. En het sterkst van alles is wel, dat, waar we voorheen met hoongelach werden begroet, nu reeds twee onzer mannen, Dr. Woltjer en Dr. Bavinck, geëerd zijn door hun benoeming tot lid van de Koninklijke academie van Wetenschappen.

Die herinnering werkt bezielend. Gaat men op de wijze der statistiek aan 't werk, dan zou men kunnen rekenen op deze wijze: In dertig jaar wat de Hoogleeraren betreft van 4 op 12 gekomen, dat is drie maal zooveel; dus zouden we, na 30 nieuwe jaren op 3 × 12 = 36 Hoogleeraren mogen hopen. Maar de groei gaat zoo niet; in de eerste jaren is hij het snelst; doch blijft het groeien in dezelfde verhouding, dan mogen we, na een tweede periode van 25 jaren toch wel het aantal Hoogleeraren op 20 stellen en het aantal studenten op 300.

En wat ons budget betreft, broeders en zusters, zorgt dat het over 25 jaar de anderhalve ton te boven gaat.

Terugziende op al wat achter ons ligt kan in ons hart dan ook geen andere toon dan die van dank plaats vinden, en bij ons allen is het: „Looft den Heere mijne ziele, en al wat binnen in mij is zijnen Heiligen Naam."

En welke was nu de wind die van Boven in ons scheepken blies; wat wilden we; wat was onze roeping en de taak die we ons in 1880 voorstelden? Dit: 1°. op te komen voor de Souvereiniteit Gods in de wetenschap; en 2°. voor de Souvereiniteit in eigen kring van de wetenschap zelve.